

Rácz Lajos:

A VÁLTOZÓ KÍNA HATÁSA A NEMZETKÖZI BIZTONSÁGRA¹

Rezümé:

A tanulmány a KKP közelmúltban véget ért XVIII. kongresszusát, mint értelmezési támpontot használva elemzi Kína várható fejlődését, belső stabilitását, stratégiai prioritásait, nemzetközi helyzetét, pozícióinak alakulását és a nemzetközi biztonságra gyakorolt hatásait. Megállapítja, hogy Kína felemelkedése képviseli a nemzetközi erőviszonyok átrendeződésének legmeghatározóbb összetevőjét. Ennek tükrében elemzi Kína fejlesztési stratégiáját, ami a komplex módon értelmezett össznemzeti erő (CNP) növelésére irányul, és nagy jelentőséget tulajdonít a „puha” (intenzív) tényezőknek. Leszögezi, hogy a kínai gazdasági-társadalmi-politikai rendszer egyedi megkülönböztető sajátossága nem a kommunista párt vezető szerepe, nem is az állami tulajdon döntő túlsúlya vagy a nemzetgazdaság állami (kormányzati) irányítása, hanem ezek összehangolása a többpárti együttműködéssel és a népi konzultáció rendszerével, a többféle tulajdonosi szerkezetben működő vállalatok együttműködésével és a piacgazdaság törvényszerűségeivel. A Pentagon éves jelentésére támaszkodva elemzi a kínai katonai erő növekedése kapcsán bekövetkezett, a nemzetközi biztonságot érintő lehetőségeket és kockázatokat. Arra a következtetésre jut, hogy a nemzetközi kapcsolatok meghatározó eleme a kínai-amerikai viszony. Az Egyesült Államok figyelemmel kíséri a kínai változásokat és aktívan reagál azokra. Az USA hajlandó Kínával együttműködni a kölcsönös tisztelet és a kölcsönös előnyök alapján, de minden eshetőségre készen fenntartja katonai jelenlétét és beavatkozó képességét az ázsiai-csendes-óceáni térségben. Washington tudomásul veszi, hogy előbb-utóbb Kína lesz a világ legnagyobb nemzetgazdasága, de ragaszkodik az USA technológiai és katonai elsőségéhez és az arra alapozott nemzetközi befolyásához.

Kulcsszavak:

Kína, USA, össznemzeti erő, CNP, nemzetközi biztonság, változás, haderő-korszerűsítés, lehetőség, kockázat, elemzés

Rácz, Lajos:

THE IMPACT OF A CHANGING CHINA ON INTERNATIONAL SECURITY

Abstract:

The study focuses on the 18th CPC Congress as a milestone in China's development, affecting the country's internal stability, strategic priorities, international standing and general impact on security issues. It comes to the conclusion that China's rise is the most significant element in the rearrangement of the global great power relations. An analysis is provided concerning China's grand strategy that is aimed at the improvement of the so called Comprehensive National Power, especially its „soft” power element (which the author prefers to consider as an „intensive” factor). The study stipulates that the specific characteristics of the Chinese economic and social system can not be limited to the leading role of the CPC and the dominance of the state-ownership or the government direction of the economy. Instead of these, the most unique element

¹ A szerző 2012. december 13-án, a Honvéd Kulturális Központban, a Mindenki Hadtudományja című szabadegyetemi sorozat keretében elhangzott előadásának szerkesztett változata.

of the Chinese system is the (intended) harmony of the aforementioned factors with the system of multiparty cooperation, political consultation and market economy principles. Based on the annual Pentagon report, the study touches upon the opportunities and risks of the increase of the Chinese military capabilities. It draws the conclusion that the main element of the international situation is the bilateral relationship between the U.S. and China. The U.S. follows Chinese developments with close attention and reacts to them actively. There is a great potential in the cooperation of these two giants based on mutual respect and benefits. The U.S. will develop mil to mil relations with China, but in the meantime she will maintain its military presence and readiness posture in the Asia-Pacific region, preparing for any future contingencies.

Key words:

China, USA, Comprehensive National Power, CNP, international security, change, military modernization, opportunity, risk, analysis

A 2012. december 13-án ismertetni tervezett előadás (amelynek szöveges változata ez a tanulmány) előzetesen megadott munkacímét – A nemzetközi biztonság és Kína – túl általánosnak találtam. Az és kötőszó egyszerű mellérendelést fejez ki, nincs specifikus tartalma. Az összefüggést Kína felemelkedése és a nemzetközi biztonság alakulása között jobban kifejezi a *hatás*, ami részben ok-okozati, részben pedig hatalmi erőviszonyokra utal. Angol nyelven a „hatás” tükörfordításaként az *influence* vagy *effect* jelentéséhez képest még „ütősebb” az *impact*, ami egyfajta dinamikus összeütközés nyomán beálló, a tömeg és a sebesség szorzatával kifejezett impulzusváltozásra, azaz a mozgásmennyiség mértékének és irányának drasztikus, hirtelen, „sokkszerű” módosulására vonatkozik.²

A '90-es évektől szembeütnő, hogy a nyilvánosságnak szánt közleményekben Kína szisztematikusan alulértékeli a saját össznemzeti erejét.³ Teszi ezt valószínűleg abból a megfontolásból, hogy rohamos fejlődése ne keltsen fenyegetettség érzést és sokkhatást a nemzetközi közösségben. Ma már – ennek ellenére – általánosan elfogadott, hogy Kína mind a gazdasági, mind pedig a katonai erőt tekintve a második helyen van globális viszonylatban az Egyesült Államok mögött.⁴ A meglepetés azonban továbbra is fenyeget, mert – miközben az USA, amely hatalmi pozícióit féltve potenciális kihívóként tekint Kínára, hajlamos túlbecsülni a kínai fenyegetést (lásd a Pentagon éves jelentéseit a kínai fegyveres erőkről) – mások csak nagyon kellenlenül vonják le a szükséges következtetéseket a kínai gazdaság, hadügy, technológia és társadalom fejlődéséből. Az abszolút mennyiségi növekedést ugyan konstatálva, de a minőségi mutatók tekintetében a fejlődés tényét kétségbe vonva az EU is rendszeresen alábecsüli a kínai össznemzeti erőt (vagy inkább nem vesz róla tudomást), és a kínai hatalom természetét negatív minősítő jelzőkkel látja el, fennmaradási kilátásait pedig borúlátóan ítéli meg, sőt aktívan munkálkodik a kínai hatalom alapvető természetének megváltoztatásán.⁵

² A fizikai mennyiségek és a társadalmi-gazdasági folyamatok közötti analógiáról. Fényes (1971) nyomán lásd például Rácz (2007), 30–32. o.

³ Rácz (2007),

⁴ Hwang (2008), Kumar (2011)

⁵ Rácz (2012)

A *Kína felemelkedésének hatása* szókapcsolat használata a címben felvethette volna a politikai korrektség problémáját. Nevezetesen azt, hogy a *felemelkedést* maguk a kínaiak igyekeznek törölni a nemzetközi kapcsolatok szótárából, mivelhogy tapasztalataik szerint a „kínai fenyegetés” – politikailag szintén inkorrekt – teóriájának kiinduló pontjául szolgálhat.⁶

Felmerült még a *Kína fejlődésének hatása* opció is, de a nyugati szakirodalomban eléggé vitatott, hogy a kétségtelen kínai gazdasági és katonai *növekedést* nevezhetjük-e fejlődésnek. Különösen akkor, ha sok „szakértő” (vagy inkább: „kommentátor”) már jó ideje és egyenesen Kína közelgő összeomlásáról vizionál.⁷

„Sajnos” *A kínai össznemzeti erő növekedésének hatása a nemzetközi kapcsolatokra és a nagyhatalmak geostratégiai törekvéseire* címet a doktori (PhD) értekezésemmel lefoglaltam.⁸ Így maradt a szintén általánosnak tűnő, de nagyon is Kína-specifikus *változás* terminus (a „növekedés”, „fejlődés”, „felemelkedés”, „feltörekvés” és hasonlók helyett). A kínai nyelvben (és irodalomban) ugyanis a *változás* szónak nagyon is egyedi, különleges jelentése és jelentősége van. Nem véletlenül *A változó Kína* volt annak az Akadémiai Kiadó által 2009-ben megjelentetett gyűjteményes tanulmánykötetnek is a címe, amely az MTA Világgazdasági Kutató Intézetének időszakos stratégiai kutatási eredményeit foglalta össze.⁹ *A Változások Könyve (Yi King)* néven emlegetett, magyar nyelven is számos fordítást és kiadást megért, több ezer éves klasszikus mű (és a hozzá fűzött ősrégi kommentárok) szerint a *Yi* (változás) minden létezés alapja, a keletkezés, az elmúlás és az átalakulás esszenciája.

Mi változik Kínában és Kína körül, ami a nemzetközi biztonságot befolyásolja? Felfogásom szerint (amely komplex, eklektikus és realista) a kínai össznemzeti erő (CNP) rohamos növekedése (azon belül a „hard”, a „soft” és a „smart” power szinergikus összjátéka)¹⁰ váltja ki a nemzetközi erőviszonyok változását, és hat közvetlen és közvetett, áttételes mechanizmusokon keresztül (mindenekelőtt a stratégia-alkotás folyamatában visszatükrözött formában) a nemzetközi biztonság szintén komplex rendszerére – annak hagyományos és „modern” összetevőire egyaránt. Előbbiekhez a katonai, gazdasági, technológiai és politikai tényezőket, utóbbiakhoz a kulturális, az ideológiai, a vallási, az erkölcsi, a társadalmi, az információs, a környezeti, az egyéb transznacionális és humándimenziókat sorolom. Lehet vitatkozni azon, hogy mely független változók játsszák a meghatározó szerepet a nemzetközi biztonság alakulásában (Európában alighanem a gazdasági, az USA-ban a technológiai, Ázsiában a vallási tényezőkre szavaznának a legtöbben), a geopolitika, a globális és a regionális biztonság realista megközelítésében azonban vitathatatlanul Kína felemelkedése képviseli a nemzetközi erőviszonyok átrendeződésének legmeghatározóbb összetevőjét.¹¹

⁶ Kína felemelkedésének problematikájáról és hatalmi összefüggéseiről lásd: Yan Xuetong (2006)

⁷ Lásd például Gordon G. Chang (2001, 2012)

⁸ Rácz (2007)

⁹ Inotai–Juhász (2009)

¹⁰ Rácz (2009)

¹¹ Ohmae (2002)

Ebben a tanulmányban a kínai össznemzeti erő változásának és hatásának két dimenzióját emelem ki: a politikait és a katonait.

A KKP XVIII. kongresszusa és a nemzetközi biztonság

Ha elfogadja a Kínában (és a világban) napjainkban végbemenő változások korszakalkotó jelentőségét, akkor a *Változás* (Yi) filozófiai mélységeinek taglalásától most hajlandó vagyok megkímélni az olvasót. Nézzük meg inkább, hogy a közelmúlt témánk szempontjából vitathatatlanul legjelentősebb új fejleménye, a Kínai Kommunista Párt (KKP) 2012. novemberi XVIII. kongresszusa milyen tendenciákat jelez Kína *össznemzeti erejének* változásában, és annak a nemzetközi biztonságra gyakorolt hatásaiban. Ennek elemzéséhez kiinduló pontként két fontos dokumentumot, Hu Jintao pártfőtitkár beszámoló jelentését,¹² és a Központi Bizottság (KKP KB) e beszámoló jelentést értékelő határozatát¹³ használtam fel.

A Xinhua Hírügynökség rövid összefoglalója, Hu beszámolójából az alábbi témákat tartotta fontosnak kiemelni:

- a fejlődés tudományos szemlélete;
- a szocializmus kínai sajátosságai;
- a közepesen jómódú társadalom építése;
- gazdasági kérdések;
- a politikai (szervezeti) reformok;
- az életszínvonal emelése;
- a környezetvédelem;
- a haderő-korszerűsítés;
- a tajvani kérdés;
- külügyek;
- pártépítés.

Az elemek sorrendje nem feltétlenül lineáris prioritási rangsort tükröz az elsőtől az utolsóig. Az idő ciklikus kínai szemléletében (szemben a nyugati „vonalas” megközelítéssel) az ismétlődéseknek, részleges átfedéseknek is jelentősége van, és a lista eleje, közepe és vége egyaránt pozicionális hangsúlyt kaphat.

Amennyiben abból a nyugati Kína-szakértők között már-már közhelyszámba menő, axiómaszerű előfeltevésekből indulunk ki, miszerint a kínai vezetés számára a legfontosabb célkitűzés az ország stabilitásának megőrzése (ami egyet jelent a KKP uralmának szilárd fenntartásával), akkor megállapíthatjuk, hogy a beszámoló tartalma és az elemek e „ciklikus” sorrendisége visszatükrözi a kínai világszemlélet összetettségét, a biztonság komplex felfogását és abból következően az össznemzeti erő (CNP) ún. puha tényezőinek Kína-specifikus előtérbe állítását.¹⁴ A magam részéről a „kemény” és a „puha” distinkció helyett jobban szeretem a (kétségkívül „tudományosabb”) *extenzív* (mennyiség) és *intenzív* (jellemző) közötti megkülönböztetést. Az extenzívek összeadódnak, az intenzívek pedig

¹² <http://www.youtube.com/watch?v=AgcZI5d635U&feature=related>

¹³ Xinhua, 2012. 11. 14.

¹⁴ A CNP-ről lásd: Rácz (2007)

arányossági vagy szorzótényezőként vesznek részt a nagysággal és iránnyal egyaránt rendelkező komplex vektorok (erők) létrehozásában.¹⁵

CNP-faktorok	Extenzív	Intenzív
Kemény	Gazdaság Haderő	Technológia Anyagi kultúra
Puha	Információ	Tudás Politika, stratégia Társadalom Szellemi kultúra

Vegyük sorra a beszámoló „fejezeteit”!

A fejlődés tudományos szemléletéhez

Hu szerint a KKP elmúlt 10 évének legfontosabb eredménye, hogy a fejlesztéspolitikát tudományos elméleti alapokra helyezték, és ezt a gyakorlatba is átültették. Vonatkozik ez a külső környezethez való alkalmazkodásra (beilleszkedésre) éppúgy, mint a viszonyulások alakítására (beleértve a biztonságpolitikai környezetet is), azaz a stratégia-alkotásra. Ez a megközelítés a társadalom-, a gazdaság-, a humán-, a természet- és a műszaki tudományok összességére kiterjed.

Kína egyike azon kevés országoknak, ahol a politikusok odafigyelnek arra, amit a tudósok mondanak. A kínai tévében nemegyszer lehet tudósításokat látni olyan, nagy jelentőségű döntés-előkészítő tanácskozásokról, ahol a tudósok beszélnek, a politikai munkatársak pedig jegyzetelnek.¹⁶ A különböző kínai tudományos intézetek jelentős állami támogatást kapnak az ún. *policy-oriented* (döntéstámogató) kutatásaikhoz. A kölcsönhatás kétirányú. Nemcsak a legfelső pártvezetők kinyilatkoztatásai, neologizmusai, elméletei kerülnek be a társadalomtudományok és a politológia szótárába, lexikonjaiba (mint például Jiang Zemin „három képviselő” elve, vagy Hu Jintao „harmonikus világ” tézise, legújabban pedig éppen „a fejlődés tudományos szemlélete”), hanem a tudomány tézisei is a legfelső pártvezetők kongresszusi beszámolóiba. Például az *össznemzeti erő*, mint tudományos kategória először a Hadtudományi Akadémia és a Társadalomtudományi Akadémia közleményeiben jelent meg, majd Jiang Zemin és Hu Jintao is használta nyilvánosan.¹⁷ A szóhasználatot persze a divat, a „politikai korrektség” és más praktikus, tömegkommunikációs és egyéb megfontolások is befolyásolják.¹⁸

¹⁵ Rác (2007), 30–32. o.

¹⁶ Erre először Juhász Ottó, volt pekingi nagykövet hívta fel a figyelmemet a Magyarországi Modern Kínakutatások Alapítványának (MMKKA) egyik műhelytanácskozásán.

¹⁷ Mori (2007)

¹⁸ Megjegyzendő, hogy a korszerű, eredendően nem kínai, de most már ott is gyökeret eresztő tudományos (objektív, pragmatikus, problémaérzékeny) szemléletmód a mi 2007. évi CI. törvényünkben is megfogalmazódott: „Kötelessége az államnak és az államigazgatási szerveknek, hogy a gazdaságra és a társadalmi folyamatokra kiható döntéseiket előzetesen mérlegeljék, eredményüket utólagosan vizsgálják... Racionális és igazságos döntéseket az állami szervek is csak a tények és a következmények alapos ismeretében hozhatnak... Empirikus kutatásokkal alátámasztott hatásvizsgálatok nyújthatnak segítséget a döntési

A szocializmus kínai sajátosságaihoz

Hu beszéde itt meglehetősen az általánosságok szintjén ragadt. A kérdés azonban nem jelentéktelen. A külföldi elemzők túlságosan is sokszor ragasztják Kínára a „kommunista” (és a kelleténél ritkábban a „szocialista”) jelzőt (újabban pedig bőkezűen az „államkapitalista” beskatulyázást), miközben maguknak a kínaiaknak is ideje elgondolkodniuk azon, hogy mitől „kínai” az ő szocializmusuk, és az országnak melyik sajátossága fontosabb: az, hogy kínai, vagy az, hogy szocialista?

A Nyugat előítéletes értetlenségének szép példája az az összefoglaló, amit a Chinascope című, tekintélyes (az USA-ban, kongresszusi körökben is mérvadónak tekintett) amerikai – kivándorolt kínaiak által üzemeltetett – hírportál közölt a Qiushi nevű kínai lap (a KKP elméleti folyóirata) egyik cikkéről. A szóban forgó tanulmány az „A kínai modell lényege és jellemzői” címet viselte. Az amerikai ismertető¹⁹ szerint a kínai modell alapvető jellemzői a következők:

- 1./ a Kínai Kommunista Párt (KKP) vezető szerepe;
- 2./ az állami tulajdon döntő túlsúlya;
- 3./ a nemzetgazdaság állami (kormányzati) irányítása.

A szemleíró kiemeli, hogy az eredeti cikk szerzője végkövetkeztetésében leszögezi: A kínai modell sikere annak köszönhető, hogy Kína szilárdan kitart a párt vezető szerepe és a szocialista rendszer mellett.

Sajnos a lényeg kiemelése során éppen a lényeg veszett el. Az eredeti szöveg²⁰ ugyanis így szólt: „A »kínai modell« alapvető sajátosságait a következő három gondolatban foglalhatjuk össze: Egy olyan politikai rendszer, amely a Kínai Kommunista Párt központi vezető szerepén és a többpárti együttműködésen, valamint a népi konzultáción alapul; egy olyan tulajdonosi szerkezet, amely az állami gazdasági szektor dominanciáját kiegészíti a többféle tulajdonformában működő gazdasági szereplőkkel folytatott együttműködés révén megvalósított fejlődéssel; egy olyan, tudományosan megalapozott irányítási rendszer, ami összhangba hozza az állami gazdasági tervezés irányító funkcióját a piacgazdaság átfogó törvényszerűségeinek érvényesülésével.”

Látható, hogy a szemlélő azokat a számára ismerős mozzanatokat emelte ki, amelyek az átlag amerikai olvasó számára ugyan semmi újat nem mondanak, de jóleső érzéssel töltik el, mert megerősítik előítéleteit és az amerikai modell felsőbbrendűségébe vetett hitét. Ezzel viszont megfosztotta saját magát és olvasóit az eredeti tanulmányban felvetett új információktól és szemléletmódtól, ami viszont a saját nézetek átértékelését, az előítéletekkel való önkritikus szembenézést is maga után vonhatta volna. Ilyen, szinte az egész „nyugati” világban (és a „másként gondolkodó” kínaiak között is) elterjedt hamis előfeltevés, hogy Kínában egypárt-rendszerű diktatúra van,

alternatívák közötti választásban, a hatékonyság és a célszerűség érvényesítésében... Igazságossági szempontú elemzéseket kell végezni a társadalompolitikai jelentőségű szabályozások előkészítése során...”

¹⁹ <http://chinascope.org/main/content/view/5024/81>

²⁰ Hu Jun (2012)

üldözik a magántulajdont, és régi típusú szocialista tervgazdaságot működtetnek.

Hasonló félreértésekre magyar–kínai viszonylatban is akad példa. A rendszerváltás vívmányainak magyarázataként a magyar politikusok büszkén mesélik kínai partnereiknek, hogy 1989-ben végre „szakítottunk a szocializmussal”. A kínai nyelv azonban az idegen eredetű szavakat (és fogalmakat) nem annyira egy az egyben, a hangzásuk alapján veszi át (mint például a magyar számos latin, görög, német, angol stb. jövevényszót), hanem a kínai miliőben értelmezett jelentésüknek megfelelő „tükörfordításban”. Így lesz a tévéből Kínában „elektromos látókészülék”, sőt röviden „villámnézés”, a „szocializmussal való szakításból” pedig „a közösségi gondolat elutasítása”. Márpedig a közösségben és a közösségért létezés (amit mi megint csak lekicsinylően *kollektívizmusnak* nevezünk) a kínaiak számára alapvető érték, szemben a nyugatiak *individualizmusával*, amit a kínaiak nem annyira szabadságszeretnek, az egyéni képességek társadalmilag hasznos kibontakoztatásának, mint inkább önző haszonlesésnek tekintenek. Ezért vált a „szocializmus” az USA-ban (és Magyarországon), a „kapitalizmus” pedig Kínában szitokszóvá.

A „kínai modell”²¹ önvizsgálatot nélkülöző elvtelen kritikája szembe állítható az ún. pekingi konszenzus²² magasztalásával, ami a másik végletet képviseli.

John Gray, a Londoni Egyetem Gazdasági Karának (London School of Economics) professzora szerint 2008-ban sokkal többről volt szó, mint egy nagy pénzügyi válságról. Egy történelmi jelentőségű geopolitikai váltás tanúi vagyunk, amelynek során a világ hatalmi egyensúlya visszavonhatatlanul megváltozik, és az USA globális vezető szerepe véget ér. Új világrend van észrevétlenül kialakulóban, amelyben Amerika csak egyike a számos nagyhatalomnak, de nem az első közöttük. Szimbolikus jelentősége van annak, hogy miközben az amerikai pénzügyminiszter (Treasure Secretary) „térdre kényszerült” a szenátusi bankmentő csomag előterjesztésével, kínai úrhajósok ugyanaznap úrsétát tettek. *Egy egész kormányzati és gazdasági modell omlott össze, ugyanannyira messzemenő következményekkel, mint amilyen a Szovjetunió szétesése volt.*²³ „*Valójában éppen most zárul le a hidegháború, kiújul viszont a 19. századi nagyhatalmi szembenállás*” – írta Gray a Guardian véleményrovatában. – „*Kína, India és Oroszország egyre meghatározóbb szereplője lesz a világpolitikának.*”²⁴

Azzal talán egyet lehet érteni, hogy a világkapitalizmus jelenlegi formájában éppúgy pusztulásra ítélt, mint az egykor „létező szocializmusok”. Senki sem tudja, mi jöhet ez után, és hogyan változik meg a megszokott életformánk. Az is biztosra vehető, hogy az emberiség problémáinak legalább egy részére a *kínai modell* keretei közötti formálódik a megoldás. Vagyis a washingtoni konszenzus mellett lehet létjogosultsága a pekingi konszenzusnak is. Ugyanakkor nagy szükség lenne egy új *brüsszeli konszenzusra* is, ami az Európai Unió hozzájárulása lehetne a nagy civilizációk közös értékein alapuló globális kormányzáshoz.²⁵

²¹ A kérdésről lásd még: Tálas (2011)

²² Joshua Cooper Ramo (2004).

²³ Gray, John (2008):

²⁴ Népszabadság Online (2008. szeptember 23). <http://www.nol.hu/metazin/cikk/508004/>

²⁵ Rác (2012)

Az eddigiekből levonhatjuk azt a következtetést, hogy a kulturális-civilizatorikus (azon belül nyelvi) különbségek, vagyis a társadalmi infokommunikációs szimbólumrendszerek eltérő értelmezési mintái napjainkban az egyik (ha nem a legnagyobb) biztonságpolitikai kockázatot képezik, mivel a meg nem értésből fakadó félelmeken és a félelmet csökkenteni hivatott pszichológiai és társadalmi mechanizmusokon keresztül jelentősen hozzájárulnak az *ellenségkép* kialakításához és megszilárdításához.

A közepesen jómódú társadalom építéséhez

Ezt az ambiciózus célkitűzést a XVIII. kongresszus – hasonlóan az öt évvel ezelőttihez – 2020-ig tartja megvalósíthatónak (vagyis az eddig elért haladás az ütemtervnek megfelelő). Ehhez meg kell teremteni a kiegyensúlyozottabb, összehangolt és fenntartható fejlődés feltételeit, amihez a stratégiai körülmények – a belső és a nemzetközi helyzet vonatkozásában egyaránt – kedvezőek. A 2020-ig tartó szűk évtizedben meg kell duplázni a GDP abszolút és egy főre eső értékét a városokban és a falvakban egyaránt. A beszámolóban Hu nagyobb politikai bátorságra és *merész jövőkép* kialakítására hívja fel hallgatóságát, beleértve a kulcsfontosságú szektorok, ágazatok gyökeres reformját is – ha kell, akkor minden a fejlődés útjában álló előítélet („fogalom”) elvetésével, az akadályozó struktúrák, „rendszerek” lebontásával.

Vegyük észre, hogy a „közepesen jómódú” (xiaokang) társadalom felépítésének célkitűzése lényegében azonos a középosztály megerősítését hirdető nyugati társadalompolitikai jelszavakkal. Eddig azonban nem volt a földkerekségen (az Amerikai Egyesült Államokat kivéve) olyan ország, amelyik százmilliós nagyságrendben lett volna képes „kitermelni” egy viszonylag jómódú társadalmi réteget. A kínai középosztály méretei azonban – ha a tervek megvalósulnak – többszörösen felülmúlják majd az USA egész lakosságát. Az már ma is igaz, hogy – az urbanizáció 50%-os szintjére tekintettel – Kínában található a világ legnagyobb létszámú *polgársága*.

A „közepesen jómódú társadalom” célkitűzés ugyanakkor egyértelműen nem csak gazdasági, hanem politikai program is. A 2011–2015 közötti időszakra szóló 12. ötéves terv (valójában „A népgazdaság és a *társadalom* fejlesztésének programja”) jól szemlélteti, hogy Kínával kapcsolatosan tulajdonképpen egyre inkább értelmetlenek az olyan megkülönböztetések, mint amilyeneket a piacgazdaság – tervgazdaság, piacracionalitás – tervracionalitás, piaci orientáció – szervezeti orientáció, jogilag szabályozott – célvezérelt gazdasági-társadalmi rendszerek közötti megkülönböztetések sugallnak.²⁶

A gazdasági kérdésekhez

A fő kihívás Kína számára – mint láttuk – a kormányzati (állami) szabályozás és a piaci erők közötti összhang megteremtése. Kínának növekedési-fejlődési modellt kell váltania. A hangsúly a jövőben a belső piac, a fogyasztás és a beruházások ösztönzésén lesz (az export-orientációval és a megtakarításokkal szemben). Prioritást fog élvezni a vidéki infrastruktúra

²⁶ Lásd: Móczár (1987)

fejlesztése és a gazdasági növekedést kísérő szociális programok megvalósítása a falusi lakosság körében.

A gazdasági-pénzügyi világválság rávilágított arra, hogy az egyes országoknak olyan differenciált választ kell adniuk a kihívásokra, amelyek ugyanakkor tekintettel vannak a szolidaritás és az együttműködés követelményeire is. A válság tapasztalatai – más globális folyamatokkal együtt hatva – még az Egyesült Államok vezetését is arra készítetik, hogy átgondolja egész gazdasági-társadalmi rendszerét, és abban alapvető strukturális változtatásokat kezdeményezzen. Eljött az ideje annak, hogy Magyarország is átfogó reformokat hajtson végre az oktatás, az egészségügy és a nyugdíjrendszer terén, továbbá – ha nem kínai, akkor amerikai „ihletésre”, de a hazai sajátosságokhoz igazítva – az ingatlanfedezetű, fogyasztási hitelbázisú gazdasági növekedési modelltől áttérjen a munkajövedelmekre, a megtakarításokra és a beruházásokra alapozott fenntartható növekedési-fejlődési modellre.²⁷

Piacgazdaság-e Kína? Az EU szerint nem. A piacgazdasági státus kérdése azonban legkésőbb 2016-ig Kína szempontjából mindenképpen megoldódik a WTO-szabályok szerint. Az EU nem adott elfogadható magyarázatot Pekingnek arra, hogy miért nem adja meg Kínának a piacgazdasági státust akkor, amikor Oroszországnak, sőt Ukrajnának is megadta. *„Talán rosszabbak vagyunk, mint Oroszország vagy Ukrajna?”* – tette fel a kérdést Wang Hongjian, a kínai külügyminisztérium Európaosztályának helyettes vezetője a Kínai Népi Egyetem 2010. májusi nemzetközi konferenciájának szekció-ülésén (az EU azóta sem jutott dűlőre a kérdésben). Nyilvánvalóan politikai természetű döntés áll a háttérben, amit a kínai embereknek *nem lehet megmagyarázni*. A piacgazdasági státus megadásának halogatásával az EU hibát követ el. Ha idejében megtettük volna ezt a gesztust, azt Kína gazdasági-politikai előnyök nyújtásával viszonyozta volna. Az idő előrehaladtával azonban Európa manőverezési lehetőségei egyre szűkülnek, a cserében elérhető előny pedig egyre kisebb. Ha csak kevéssel 2016 előtt hozunk pozitív döntést, akkor az Kína számára nem bír valós értékkel, és Peking már nem lesz „hálás”.

Itt vethető fel az a kérdés is, hogy – a nyugati kategóriák szerinti besorolásban – miként lehet sommásan jellemezni a kínai gazdasági-társadalmi rendszert. Szocializmus? Kapitalizmus? Melyik szocializmus? Melyik kapitalizmus? Kinek a szocializmusa? Kinek a kapitalizmusa? „A piac mechanizmus, nem pedig vallás. Számos hasznos funkciót tölt be, de az igazság nem tartozik ezek közé.”²⁸

Emmanuel Wallerstein professzor, a világrendszerek elméletének atyja hasonló szellemben válaszolt a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen 2010-ben hozzá intézett egyik hallgatói kérdésre, amely azt firtatta, hogy a kínai „államkapitalista modell” megoldást jelenthet-e a világgazdasági válságra (szemben az amerikai „liberális kapitalista” modellel). A válasz valahogy így szólt: Államkapitalizmus? Az is csak a kapitalizmus egy fajtája, nem igaz?²⁹

A politikai (szervezeti) reformokhoz

²⁷ Rácz (2010)

²⁸ McCargar (1993), 10. o.

²⁹ Wallerstein, Emmanuel (2010. 02. 18.)

Jelentésében Hu pártfőtitkár hangsúlyozza a politikai struktúrák (intézményrendszerek) reformjának szükségességét, beleértve a „népi demokrácia” kiterjesztését és megszilárdítását, új megoldások, struktúrák és intézmények létrehozását és működtetését. Ennek során – emeli ki Hu Jintao – „... ki kell bontakoztatnunk a szocialista politikai rendszer előnyeit, miközben más társadalmak eredményesnek bizonyult politikai megoldásait is hasznosítjuk. Azonban sohase fogjuk lemásolni a nyugati politikai rendszert.”

A kijelentés nem tartalmaz újdonságot, de megerősíti a kínai vezetés irányvonalának következetességét (legalábbis, ami a retorikát illeti). A kínai Nagy Népi Gyűlés (parlament) 2009. márciusi ülészakájához kapcsolódóan Wu Bangguo, parlamenti elnök jelentette ki: A kínai politikai pártrendszer a pártok közti *együttműködésre* (nem pedig a versenyre) és a politikai *konzultációra* (nem pedig a hatalomért folytatott vetélkedésre) épül a kommunista párt vezetése alatt, és nem másolja a nyugati többpárti rendszert. A hatalmi ágak megosztása nem jellemző a kínai rendszerre. A kínai parlamenti képviselők nem egy egy-egy pártot vagy szűk érdekcsoportokat reprezentálnak, hanem egy „szélesebb kör” képviselésében, kollektív testületekben gyakorolják hatáskörüket és fejtik ki törvényekben előírt tevékenységüket. A problémák megoldását nem egyénileg, nem közvetlenül és nem egymástól függetlenül kísérik meg. Kínának merítenie kell más kultúrák tapasztalataiból, beleértve azok politikai eredményeit is, de „*sohasem fogjuk egy az egyben lemásolni a nyugati országok modelljét, vagy bevezetni a többpárti szisztémát, a kormányzati váltógazdálkodás rotációs rendszerét, a három hatalmi ág elválasztását vagy a kétkamarás parlamenti struktúrát*”.³⁰

A pártfunkcionáriusokat és a parlamenti, valamint önkormányzati képviselőket Kínában is – bizonyos értelemben – szabad és demokratikus szavazás útján választják meg. A fő különbség a nyugati szisztémával szemben az, hogy a választás – a legalsó alapszervezeti, falusi, lakóközösségi („grassroot”) szint kivételével nem közvetlen, hanem az egyre emelkedő szintekre delegált *küldöttek* részvételével történik (akik maguk közül választanak küldötteket az eggyel magasabb szintű testületbe). Ez lehet, hogy csökkenti a széles tömegek lehetőségét arra, hogy közvetlenül részt vegyenek a legfelső párt- és állami, valamint parlamenti vezetők jelölésében és megválasztásában. Biztosítja viszont, hogy mindenki csak olyan jelöltre szavaz, akit személyesen ismer, vagyis akiről tudja, hogy kicsoda, és akiben megbízik, hogy ő is felelősen fogja leadni szavazatát az eggyel magasabb szintű küldött-közgyűlésen olyan jelöltre, akiben ő bíz meg a közös társadalmi (politikai) munka során kialakult személyes ismeretség alapján. Megjegyzendő még, hogy a szavazókörzeteket különböző, egymást átfedő szempontok szerint határozzák meg, tehát a népi konzultatív testületek vagy a pártszervek esetében vannak területi, önkormányzati, pártbizottsági, állami és nem kormányzati intézmények szerint csoportosított küldött-közgyűlések, akik mindnyájan saját jelölteket állíthatnak, és a jelöltek számának mindig nagyobbnak kell lennie, mint a megválasztandó küldöttek létszámának (a „kvótának”).

Ehhez képest a Qiushi (a KKP KB elméleti folyóirata) 2012. november 7-én közölte azt a cikket, amelyben az amerikai elnökválasztást egy pénzpocsékoló színjátéknak minősítette. Eszerint az idején amerikai választások

³⁰ Xinhua, 2009. 03. 09.

a történelem legköltésesebb kampányát koronázták meg 6 milliárd dollár „elfecsérlésével”. A procedura a „minden szavazat egyformán számít” jelszó megcsúfolásával ért fel. Valójában a szavazati arányokat a kampányba befektetett összegek határozták meg, és a gazdagok a pénzvagyonuk arányában jutottak képviselőhez a Szenátusban és a Képviselőházban, amelyek tagjainak 46 százaléka dollármilliomos. A „demokrácia tökéltése” révén a Wall Street foglyul ejtette az amerikai társadalmat. Az Egyesült Államok, mint a demokrácia mintaképe hamis bálványynak bizonyult. A korrup, pénzalapú demokrácia a „létező kapitalizmus” szükségszerű terméke. Minden jelölt a gazdagok kegyeit igyekezett megnyerni. Az adósságot a választások után vissza kell fizetni a fontos kormányzati pozíciók meghatározott érdekcsoportoknak juttatásával.³¹

Az életszínvonal (életminőség) emeléséről

Hu kiemelte, hogy minden ember számára biztosítani kell az oktatáshoz, a munkához, az egészségügyi és az időskori ellátáshoz, valamint a lakhatáshoz fűződő jogokat egy jobb életminőség érdekében.

A felsorolt szolgáltatások színvonala jelenleg – az egészségügyi és az időskori ellátás kivételével – Kínában még messze elmarad a magyarországitól, azonban a tendencia a szociális ellátó rendszerek fejlesztése irányába mutat, míg hazánkban éppen ellenkezőleg, az „öngondoskodás” jelszavával a szociális ellátó rendszerek részleges lebontása zajlik. A két megközelítés filozófiai mélységű különbségét talán úgy fogalmazhatnánk meg, hogy Magyarországon az állami támogatások és az öngondoskodás egyensúlyát igyekezik a kormányzat megteremteni, míg Kínában az osztársadalmi szolidaritás és a kisközösségi (családi, valamint lakóhelyi) gondoskodás egyensúlyát. Az egyik elidegenít és magányosít, a másik integrál a különböző szintű társadalmi csoportokba.

A környezetvédelemről

A KKP főtitkára kongresszusi beszámolójában kijelentette: *„Elsőséget kell biztosítanunk a környezet javításának, és a környezetvédelmet a gazdasági, politikai, kulturális és társadalmi haladás teljes folyamatának minden aspektusába bele kell foglalnunk. Arra törekszünk, hogy megszépítsük országunkat, és megvalósítsuk a kínai nemzet tartós és fenntartható fejlődését.”*

Megjegyzendő, hogy ami az angolra fordított szövegben *nation* (nemzet), azt magyarul szokásosabb *népnek* fordítani, de az eredeti kínai szó (*remín*) két összetevője közül az egyik jelentése *ember*, a másiké pedig *polgár* (polgári foglalkozást űző egyén, aki nem katona és nem hivatalnok).³² Az *ember* (rén) a kínai szövegekben (a nyelvtani partikulákat leszámítva) a leggyakrabban előforduló írásjegy (az abszolút rangsorban a nyolcadik), és a *polgár* (*min*) is benne van az első százban; a *remín* szóösszetétel pedig az első tizben. Az egyes szám első személyű névmás (no) a kínaiiban az „ember” után jön (a 12.), az angolban 50 helyel megelőzi az „ember” jelentésű *man*-t. A nyugati világ legismertebb nemzetközi, interkulturális szava

³¹ Qiushi (2011. 11. 07.), http://www.qstheory.cn/gj/gjsdxf/201211/t20121107_192335.htm, idézi: Chinascope (2011.11.13.), <http://chinascope.org/main/content/view/5020/81>

³² Cao-Su (2000), 368. o.

a *Coca-Cola*. A Google internetes kereső az „ember”-re 49 millió, az „én” személyes névmásra 78 millió magyar nyelvű találatot ad ki.³³

Visszatérve a környezetvédelemre, a kínai nagyvárosokat fojtogató szmogról szóló gyakori tudósítások tükrében viszonylag elsikkad az a fejlemény, hogy Kína időközben a környezetbarát energiaforrások felhasználása és a kapcsolódó technológiai újítások terén lassan, de biztosan világelsővé válik. Már most első a vízienergia előállításában, és rohamosan növekszik a szél- és a napenergia felhasználása is, beleértve az ún. fotovoltaiikus (a fényt elektromos energiává átalakító) alkalmazások köre is. A nem fosszilis energia felhasználása az összfelhasztáson belül elérte a 8%-ot. Ezt a tervek szerint 2015-ig 11,4%-ra, 2020-ig 15%-ra növelik. Az egységnyi GDP-növekedésre fordított széndioxid kibocsátást 40%-kal csökkentik.³⁴

A sikertelen *koppenhágai csúcs* után a nemzetközi sajtó egyik kedvenc témájává Kína növekvő „agresszivitása” és „arroganciája” vált. Wen Jiabao miniszterelnök azzal vágott vissza a 2009. december 17-i előzetes egyeztetésről való távolmaradását kifogásoló kitikusainak, hogy a szóban forgó rendezvényre meg sem hívták, ami éppen hogy a szervezők „arroganciáját” bizonyítja. Yang Jiechi, kínai külügyminiszter az eltérő nézőpontok potenciális torzító hatását a kínai tusrajzok és a nyugati olajfestmények közötti különbséghez hasonlította: mindkettőt más perspektívikus szemléletből kiindulva lehet csak megérteni. *„Azok a kritikusaink, akik szerint Peking egyre inkább túlzásba viszi a 'keménykedést', nem látják be, hogy Kína csak a szuverenitását, biztonságát és fejlődését védelmezi”* – tette hozzá.³⁵

Ma már Kína a világ első számú energiafogyasztója (miközben az egy főre jutó felhasználásban az USA több mint négyszeresen múlja felül Kínát). Felhasználóként Kína és az USA érdekei sok tekintetben közösek az olajtermelő országokkal szemben, ugyanakkor a beszerzési piacokon egymás vetélytársai is.

A kínai gazdasági-társadalmi modell átalakulása a reform és a nyitás politikájának kibontakozásával Peking számára is – az Egyesült Államokhoz hasonlóan – stratégiai kérdéssé avatta az energiabiztonságot.³⁶ Kína azonban egy olyan helyzetben váltott át az energiaigényes fejlődési modellre, amelyben a világ szénhidrogén-készletei feletti ellenőrzés (régiótól függően) már egyoldalúan az USA – és kisebb mértékben Oroszország – szinte kizárólagos ellenőrzése alatt állt. A közel-keleti és más, olajban, földgázban gazdag térségekben élvezett befolyás az Egyesült Államok számára nem egyszerűen energiabiztonsági kérdés, hanem a világméretű gazdasági, katonai és politikai dominancia megőrzésének, a szövetséges és a rivális hatalmak kontroll alatt tartásának is egyik eszköze. Ezért Kína és az USA egymással vetélkedve próbálja befolyását kiterjeszteni ezekre a régiókra (beleértve a hagyományos érdekszférák újrafelosztását is, például Közép- és Délkelet-Ázsiában, Dél-Amerikában vagy Afrikában).

A kínai diplomáciát egyre nagyobb mértékben vezérik az ország energiabiztonsági célkitűzéseivel kapcsolatos szempontok, amelyek katonai

³³ 2012.11.18-ai letöltés

³⁴ Campbell, *China Daily* (2012.11. 09.)

³⁵ *China Daily*, 2010. 03. 08.

³⁶ Lásd: *China's Energy Policy 2012* (Az Államtanács Tájékoztató Hivatalának Fehér Könyve Kína energia-politikájáról)

aspektusai sem elhanyagolhatóak. Xiong Guangkai vezérezredes néhány évvel ezelőtt (még vezérkarfőnök-helyettesként) kijelentette, hogy Kína energiaproblémáját „komolyan és stratégiai alapokon” kell megközelíteni. Külföldi értékelések szerint ez hosszabb távon az amerikai ellenőrzés alatt álló közel-keleti olaj ellátásban játszott szerepének csökkentését (a Kínához politikai értelemben „közelebb” álló fekete-afrikai és dél-amerikai forrásokhoz képest), az USA haditengerészet által uralt tengeri szállítási útvonalak alternatív lehetőségekkel való fokozatos felváltását, a kínai hadihajók távolabbi vizeken folytatott őrzőjáratozásának kiterjesztését és a közép-ázsiai térségből jövő csővezetékek hálózatának bővítését jelentheti.³⁷

Ugyanakkor a globalizáció előre haladtával, a kínai és az amerikai gazdaság komplementaritáson alapuló kölcsönös függőségének felismerésével és a közös „birodalmi” érdekek (stabilitási követelmények) belátásával összhangban egyre szélesednek a potenciális és a tényleges együttműködési területek is a két ország között. Különböző okokból, de egyikük sem támogatta a kiotói egyezmény és az utód-megállapodások (Koppenhága, Rio de Janeiro) kötelező végrehajtását, hanem az önkéntes vállalásokat szorgalmazza, és – Ausztráliát is megnyerve „szövetségesnek” – egy szuverenitásra kényesebb *ázsiai-csendes-óceáni kooperatív modellt* szegez szembe a nemzetek feletti európai megközelítéssel.

A biztonságpolitika hagyományos kérdéseiről (haderő-korszerűsítés, Tajvan, külügyek)

A külföldi megfigyelők részéről általában ezek az alfejezetek váltják ki a legnagyobb érdeklődést. Hu (úgyis, mint a Központi Katonai Bizottság elnöke) kijelentette: Az erős nemzetvédelmi szektor és a fegyveres erők képességfejlesztése összhangban van Kína világban elfoglalt helyzetével, valamint biztonsági szükségleteivel és fejlesztési érdekeivel. A haderőfejlesztés Kína modernizációs törekvéseinek egyik stratégiai jelentőségű összetevője.

Peking nagy jelentőséget tulajdonít a tengerek, a világűr és az elektronikus tér biztonságának. Ezért békeidőben is aktívan tervezik a fegyveres erők alkalmazását; kiterjesztik és magasabb szintre emelik a harckészültséget, szélesítik a végrehajtandó feladatokhoz illeszkedő katonai képességek körét. Ezek közül is a legfontosabbnak *az információs korszak jellegzetességei közepette zajló helyi háborúk* megvívására való felkészülést tekintik. 2020-ig meg kell valósítani a haderő teljes gépesítését, és jelentős haladást kell elérni a katonai informatikai alkalmazások elterjesztésében.³⁸

Mint azt már többször hangsúlyoztam: A hagyományosan „kontinentális”-nak nevezett és tekintett Kína *tengeri hatalom*.³⁹ Ma még nem elsősorban haditengerészeti ereje teszi azzá, hanem nemzetközi nyitottsága és a világkereskedelemben való beágyazottsága. A kínai Védelmi Fehér Könyvek ismételten hangsúlyozzák a tengeri jogok és érdekek védelmét. Először a 2004. évi kiadásban kapott hivatalos megfogalmazást (majd rendszeres megerősítést) az, amit szakértői elemzések már régóta tartalmaztak: a kínai biztonság- és védelempolitika fokozatosan kifelé fordul és Kína mind jobban érdekelt a tengeri szállítási útvonalak biztosításában,

³⁷ Hutton, Will: New China. New Crisis. The Observer. 2007. január 7.

³⁸ Az informatikai hadviselés kínai vonatkozásairól. lásd Rác (2010)

³⁹ Zhang-Zhou (2001)

valamint a világ fő válságkörzeteiben zajló események alakításában. A kínai haderőfejlesztés egyik súlypontja a haditengerészet korszerűsítése, ami a tajvani helyzet mellett a távolabbi térségekben védelmezendő, a tengeri (óceáni) jelenléthez kapcsolódó érdekekkel is összefügg. Kína gyors ütemben épít vagy szerez be – főként Oroszországtól és Ukrajnától – közepes és nagy partraszállító hajókat, támadó tengeralattjárókat, valamint olyan nagy felszíni hadihajókat (rombolókat és fregattokat), amelyek a partoktól nagyobb távolságra, hosszabb ideig is képesek műveleti tevékenységre. Kína haditengerészeti fegyverzeti együttműködést alakított ki több más, délkelet-ázsiai országgal (köztük Thaifölddel), és – fejlett hajóépítő iparának, valamint növekvő konstrukciós és alkalmazási tapasztalatainak köszönhetően – már hadihajó-exportőrként is piacokat szerzett.⁴⁰

2008. december 23-án a Xinhua hírügynökség a kínai védelmi minisztériumra hivatkozva közölte, hogy a repülőgép-hordozók egy ország „össz nemzeti erejének” megtestesítői, és a kínai kormány a haditengerészet szükségleteiből kiindulva áttekinti a kérdést és sokoldalúan mérlegeli repülőgéphordozók megépítését, felszerelését és rendszerbe állítását. A 2009. márciusi parlamenti ülészen Hu Yanlin admirális – képviselői minőségében – ismét felvetette, hogy Kínának repülőgép-hordozót kellene építenie, és ehhez minden képessége meg is van. Emlékeztetett arra, hogy Kína szomszédjai közül Oroszország, India, Thaiföld és Dél-Korea is rendelkezik repülőgép-hordozóval, Japán pedig azt helyettesítő képességekkel. Li Zhaoxing, parlamenti szóvivő ezt azzal egészítette ki, hogy „Kína korlátozott katonai erejének fő rendeltetése a szuverenitás és a területi egység védelme, ami nem jelenthet más országokra nézve fenyegetést”.⁴¹

A GlobalSecurity.org elemzése szerint az Egyesült Államoknak kétszer annyi repülőgéphordozója van, mint a világ összes többi országának együtt véve. Kína repülőgéphordozó-beszerzése egy lépés az amerikai tengeri dominancia megkérdőjelezése irányába, egyben egy olyan bevetési képesség birtoklását vetíti előre, ami Tajvanon, sőt a Dél-kínai-tengeren túl is megnyitná Peking számára a katonai érdekérvényesítés lehetőségét.

Tisztán katonai-műszaki szempontból egy kínai repülőgéphordozót nehéz üzemeltetni, és sebezhető lenne a repülőgépekkel, gyorsjáratú felszíni hajókkal és tengeralattjárókkal szemben. Ugyanakkor alkalmat szolgáltat Pekingnek arra, hogy az olajban és más természeti erőforrásokban gazdag Dél-kínai-tenger szigeteire és korall-zátonyaira nyomatékos területi igényt formáljon, katonai erejének demonstrálásával növelje politikai és diplomáciai súlyát, és megteremtse a kelet-ázsiai stratégiai erőviszonyok átrendeződésének feltételeit. Egy ilyen lépés Japánt arra ösztönözheti, hogy maga is hasonló eszközöket és további támadó fegyverzetet szerezzen be, átértékelve ezzel békealkotmányát.⁴²

Mint ismeretes, az első kínai repülőgép-hordozó (egyelőre még harci repülőgépek nélkül) már rendszerbe is állt, és 2011-ben megkezdte a kiképzést.

Ha a repülőgéphordozó – és általában a távoli térségekben felmutatható katonai érdekérvényesítő képesség – az „össz nemzeti erő” szerves része, akkor ez az összefüggés is alátámasztja, hogy Kína gazdasági

⁴⁰ Rác (2007), 82. o.

⁴¹ Xinhua, 2009. 03. 05.

⁴² <http://www.globalsecurity.org/military/world/china/cv.htm>

erejének növekedése szükségszerűen vezet el katonai erejének „szuperhatalmi” szintű megerősödésére. Hasonló folyamatra – Németország és Japán esetében – a két világháborút megelőzően volt történelmi példa. A különbség az, hogy az új „trónkövetelő” most nem elsősorban a (volt) európai „gyarmattartó” hatalmakat veszélyezteti, hanem az Egyesült Államok globális dominanciáját.⁴³

Tajvan kapcsán a pártfőtitkár aláhúzta, hogy a KKP kész bármelyik tajvani párttal a cserekapcsolatok, a párbeszéd és az együttműködés fejlesztésére mindaddig, amíg az nem törekszik a sziget függetlenné válására, és elismeri az „egy Kína” elvet. A kínai pártvezetés reméli, hogy a két fél közösen tanulmányozza a szoros-közi kapcsolatok lehetőségeit, és kidolgozza azok ésszerű formáját az újraegyesítésig hátralevő periódus különleges viszonyai között.

Hu javaslatot tett egy *katonai biztonság- és bizalomerősítő intézkedéscsomag* megtárgyalására a kapcsolatok stabilitásának megteremtése érdekében, ami magában foglalna egy béke-megállapodást is. Ezek a konzultációk új távlatokat nyithatnának a kétoldalú kapcsolatok továbbfejlesztése előtt.

Külpolitikai kérdésekre áttérve, Hu leszögezte: Kína állhatatosan követi a békés fejlődés útját, és ragaszkodik a saját, független külpolitikai irányvonalához, amelynek fókuszában a szuverenitás, a biztonság és a fejlődés áll.

Kína sohasem fog semmilyen külső nyomásnak engedni, ezzel szemben minden külpolitikai ügyben önálló mérlegelés alapján hoz érdemi állásfoglalást „az igazságosság és a méltányosság figyelembe vételével”.

Hu (nemcsak a KKP főtitkáraként és a Központi Katonai Bizottság elnökeként, hanem államfőként is) kijelentette: Kína elkötelezett a nemzetközi viták és válságjelenségek békés rendezésére, ellenzi a katonai erő és a vele való fenyegetés féktelen alkalmazását, továbbá elfogadhatatlannak tartja törvényes kormányzatok külföldi támogatással történő megdöntését és a terrorizmus minden megnyilvánulását.

Megismételte azt a jól ismert és régóta hangoztatott álláspontot, miszerint Kína szembehelyezkedik a hegemonizmus és az erőpolitika minden formájával, és ő maga sohasem folytat egyeduralomra törő vagy terjeszkedő politikát.

A „törvényes kormányzatok külföldi támogatással történő megdöntése” és a „terrorizmus minden formája” kifejezésekkel az előadó nyilvánvalóan azokra a – részben ENSZ-felhatalmazás kiterjesztett értelmezésével, vagy éppen felhatalmazás nélkül indított – „humanitárius” indokokra hivatkozó beavatkozó műveletekre célzott, amelyeket Líbiában és Szíriában hajtottak végre a vezető nyugati országok (az USA, az Egyesült Királyság és Franciaország).

Kínai értékelések szerint a brit és francia vezetéssel megvalósított líbiai műveletek, amelyeket ENSZ- és EU-testületek határozatai egyaránt támogattak, a nemzetközi jog értelmezése szempontjából alapvető változásokat eredményeztek, és mérföldkövet jeleznek az EU átalakulásában. Innen kezdve az EU már nem annyira „puha” (szelíd) civil hatalom, hanem „kemény erő”, amely kész a fegyveres erők bevetésére kül- és biztonságpolitikai céljai elérése érdekében. Ráadásul nem végső

⁴³ Rác (2010)

eshetőségként, hanem a külpolitikai „szerszámoszláda” bármikor elővehető, praktikus eszközöként. A humanitárius segítségnyújtás ürügyén az EU az egyik fél oldalán avatkozott be egy olyan polgárháborúba, amelyben mindkét oldal atrocitásokat követett el a polgári lakosság ellen. Innen kezdve – az ENSZ és EU-határozatok egyoldalú értelmezésével – nyitott az út a külföldi fegyveres beavatkozásra bármilyen belső konfliktus eszkalálódásának elősegítésére, a belső villongások nemzetközi háborús műveletekké való továbbfejlesztésének irányába, a „béketámogató műveletek” rendeltetésének megcsúfolásával. Ebben a kontextusban a semlegesség (részrehajlásmentesség, egyenlő elbírálás) egyszerűen értelmét veszti mindazok számára, akik ilyen műveletekben vesznek részt.⁴⁴

A pártépítésről

Egy pártkongresszust természetesen ezzel a témával kell zárni. A pártfőtitkár – kevesek által vártan – kemény szavakkal fogalmazott: *„A korrupció elleni küzdelem és a politikai integritás megszilárdítása az embereket leginkább foglalkoztató nagy jelentőségű probléma, aminek megoldása a KKP világos és hosszú távú célja. Ha ezt a kérdést nem megfelelően kezeljük, akkor az végzetesnek bizonyulhat a Párt számára, akár a KKP összeomlásához és az állam bukásához is elvezethet. A vezető tisztségviselőknek minden szinten, de különösen a magasabb beosztásokban szigorúan tartaniuk kell magukat a „tisztá kormányzás” viselkedési szabályaihoz, és az attól való minden eltérést jelenteniük kell. Mindenkinek szigorú önfegyelmet kell gyakorolnia, a család és beosztottak körében egyaránt erősíteni szükséges a nevelő munkát és az ellenőrzést. Senki sem tarthat igényt kiváltságokra.”*

A kongresszus jelentőségét jól mutatja – többek között – az, hogy határozatban módosította a KKP alapszabályát, és abba (a marxizmus–leninizmus, Mao Ce-tung eszméi, Teng Hsziao-ping elgondolása és a „háromas képviselő” mellé bekerült a fejlődés *tudományos szemléletének* követelménye (ami Hu Jintao elmúlt 10 évi munkásságának elismerése). Ugyancsak bekerült a párt alapszabályába a *környezetvédelem* (kínai szóhasználatban „környezetjavítás”) fontossága.

A kongresszushoz kapcsolódóan elhatározott *személyi változások* a legfelső politikai és katonai vezetés törvényes és megrázkódtatás-mentes generációváltása, valamint a testületek által követett irányvonal folyamatosságának jegyében alakultak. Xi Jinping lett Hu utóda a pártfőtitkári székben és a KKP Központi Katonai Bizottságának elnöki funkciójában, a tavaszi parlamenti ülészakot követően pedig ő lesz az államfő, és az Állami Központi Katonai Bizottság elnöke is. A KKP KB tagjainak mintegy felét választották ismét a testületbe, a többiek viszont új tagok. A változásokkal összhangban jelentősen módosult a Központi Katonai Bizottság és a KKP KB és PB összetétele, valamint a legfőbb politikai vezető testület, a KKP PB Állandó Bizottságának személyi összetétele is.

Miközben a XVIII. kongresszus elsősorban kínai „belső fogyasztásra” rendeltetett, országos jelentőségű esemény volt, annak nemzetközi vonatkozásai sem elhanyagolhatóak. Elsősorban azért, mert a külföldi megfigyelők számára is nagy jelentőségű értelmezési támpontot szolgáltathat Kína várható fejlődése, belső stabilitása, stratégiai prioritásai, nemzetközi

⁴⁴ Zhou (2012)

helyzetének, pozícióinak alakulása és a nemzetközi biztonságra gyakorolt hatásai megítélésében.

A kínai-amerikai kapcsolatok katonai vonatkozásai⁴⁵

Terjedelmi okokból a tanulmánynak ez a része (a kínai reagálás bemutatását és elemzését ezúttal mellőzve) csupán a Pentagon ez évi összefoglaló kongresszusi jelentésének vázlatos ismertetésére és értékelésére korlátozódik.⁴⁶

Az amerikai kongresszus által 2000-ben jóváhagyott védelmi költségvetési törvény 1202. passzusa kötelezte a Pentagont egy olyan, évenként benyújtandó jelentés elkészítésére, amelyben a védelmi miniszter titkos és nyílt változatban egyaránt tájékoztatást nyújt a Kínai Népköztársaság (KNK) jelenlegi és jövőbeni katonai stratégiájáról. A jelentésnek foglalkoznia kell a Kínai Népi Felszabadító Hadsereg (KNFH) katonai és technológiai helyzetével, a korszerűsítés irányával és a kínai „nagy stratégia”, valamint a nemzeti biztonsági és katonai stratégia, továbbá a haderőszervezés és a hadműveleti elvek jelenlegi és 20 éves időtávlatban várható alakulásával. Ez a törvénycikkely visszatükrözte az akkori nemzetközi katonapolitikai helyzetet, amelynek megfelelően a Szovjetuniót (Oroszországot) Washingtonban a gorbacsovi reformok nyomán a továbbiakban nem tekintették potenciális „főellenségnek” (innen kezdve a szovjet-orosz fegyveres erőkről nem kellett a Kongresszusnak évente jelentést készíteni), ezzel szemben Kína lett az USA potenciális fő kihívója katonai téren is.

2010-re a világ nagyot változott. Kína a világ második legnagyobb gazdasága lett, szervesen beilleszkedett a nemzetközi közösségbe, katonai ereje is jelentősen fejlődött, ezzel párhuzamosan megnőtt a nemzetközi tekintélye; a terrorizmus és a kalózkodás elleni harcban, valamint a világméretű gazdasági-pénzügyi válság leküzdésében az USA szövetségesévé vált; vitathatatlanul megkerülhetetlen tényező lett a nemzetközi biztonságpolitikában és különösen az ázsiai regionális biztonság fenntartásában. A 2010. évi amerikai katonai költségvetési törvény 1246. cikkelyében ezért a Kongresszus a 10 évvel korábban megfogalmazott feladatot kiegészítette azzal, hogy a jelentésnek ki kell térnie az USA és a KNK közötti biztonsági kapcsolatokra és együttműködési lehetőségekre, beleértve a fegyveres erők közötti kapcsolatokat és az Egyesült Államok stratégiáját ennek a viszonyoknak a jövőbeni alakítására.

A 2012. évi védelmi költségvetési törvény 1238. cikkelye újabb, alig észrevehető módosítással a „hadműveleti elvek alakulásának” elemzését (mint általános követelményt) felváltotta azon konkrét (kínai) hadműveleti koncepciók vizsgálatával, „amelyek a fent említett jövőbeni stratégia megvalósítását szolgálják”. A változtatás – értelmezésében – azt tükrözi, hogy az amerikai kongresszus (és a Pentagon, illetve a hírszerzés) szerint a kínai stratégiai célkitűzések közel állnak a megvalósuláshoz (vagy legalábbis megvalósíthatóak), ezért azok katonai (műveleti) tartalmára fokozott figyelmet kell fordítani.

⁴⁵ A kérdésről lásd még Rácz (2010) vonatkozó alfejezetét.

⁴⁶ A Kínai Népköztársaságban végbement katonai és biztonságpolitikai fejleményekről, 2012. Office of the Secretary of Defense (2012)

A 2012. évi Pentagon-jelentés összefoglalója megállapítja, hogy a *KNK hosszú távú és átfogó katonai korszerűsítési programmal rendelkezik*, amelynek célja a nagy intenzitású, információ-centrikus, rövid ideig tartó regionális hadműveletek (helyi háborúk) megvívására való képességek megteremtése. E stratégia megvalósítása szempontjából *a 21. század első két évtizede kulcsfontosságú Kína számára*. A kínai törekvések középpontjában a gazdasági növekedés és fejlődés áll. Ehhez Kínának békés és stabil környezetre van szüksége, melynek érdekében növelni igyekszik diplomáciai befolyását, hogy biztosítsa a hozzáférést a nemzetközi piacokhoz, tőkéhez és egyéb erőforrásokhoz, miközben elkerüli az Egyesült Államokkal és más országokkal szembeni közvetlen konfrontációt. Sikeres stratégiájának köszönhetően Kína jelenléte a világ minden térségére kiterjed, új és egyre szélesebb gazdasági és diplomáciai érdekkört hoz létre, ami magában rejt az érdek-összeütközések, konfliktusok lehetőségét is. Ennek az ellentmondásos kibontakozásnak a jegyében Kína új szerepeket és felelősségeket vállal a nemzetközi közösségben, miközben olyan katonai képességekre igyekszik szert tenni, amelyek fegyveres erőit változatos missziókra teszik alkalmassá a tőle távoli térségekben is.

2011 januári csúcstalálkozójukon Obama és Hu elnökök elkötelezték magukat, hogy együttműködnek egy kölcsönös tiszteleten és kölcsönös előnyökön alapuló partnerség építésében. Ennek keretében fejlesztik a két ország katonai kapcsolatait is. Mindeközben azonban az USA továbbra is figyelemmel kíséri Kína katonai stratégiáját, doktrínáját és haderőfejlesztését. A szövetségesekkel és partnerekkel együttműködve az Egyesült Államok ezen túl is úgy fejleszti és telepíti haderejét, alakítja hadműveleti elgondolását, hogy annak révén fenntartsa az ázsiai-csendes-óceáni térség biztonságát és stabilitását.

A jelentés részletesen kitér a kínai katonai stratégia és doktrína alakulására, a haderőfejlesztés célkitűzéseire és tendenciáira, Kína más országokkal folytatott katonai együttműködésére és Peking Tajvannal kapcsolatos elképzeléseire. A szöveges részt a kínai fegyveres erők állományát, szervezését, elhelyezését, képességeit bemutató táblázatok, térképek, a kínai és a tajvani erőket összehasonlító adatok, katonadiplomáciai eseménynaptár és számos egyéb térkép és táblázat egészíti ki.

A jelentés észrevételezi, hogy a „hagyományos” feszültséggócok – kiemelten a Tajvani-szoros térsége – mellett Kína újabban számos (tengeri) területi vita részese, mindenekelőtt Japánnal és a délkelet-ázsiai országokkal. Ezen kívül a KNFH számára „új típusú történelmi feladatokat” is meghatároztak, köztük olyan nem háborús műveleteket, mint „a nemzeti érdekek védelme” és a nemzetközi béke és biztonság fenntartásában való részvétel. Ide tartozik a kalózkodás elleni fellépés, a terrorizmus elleni műveletek, a humanitárius segítségnyújtás és a katasztrófa-elhárítás, az ENSZ-keretek között folytatott békefenntartás, a tengeri közlekedési utak oltalmazása és az üreszközök működtetésének biztosítása. 2011. február-márciusában Kína – a haditengerészet és a légierő segítségét is igénybe véve – 36 000 állampolgárát evakuálta a líbiai válságkörzetből.

2012. március 4-én jelentették be a kínai katonai költségvetés éves szinten 11,2%-os növelését (abszolút értékben 106 milliárd dollárra). Ezzel a kínai védelmi költségvetés már több, mint két évtizede folyamatosan

növekszik, ebből az utóbbi több mint tíz évben folyamatosan kétszámjegyű a százalékos növekedés.

A Pentagon véleménye továbbra is az, hogy a kínai katonai kiadások nem eléggé átláthatóak, a hivatalos adatok fontos kategóriákban – például a külföldi beszerzésekre vonatkozóan – hiányoznak. Az amerikai védelmi minisztérium becslése szerint a kínai katonai kiadások valós értéke 2011-ben 120 és 180 milliárd dollár közé esett.

A kínai fegyveres erők valamennyi haderőneme jelentős fejlesztési programokat hajt végre. A légi erő a korábbi, területvédelemre korlátozódó képességei kiegészülnek a távolabbi térségekben folytatandó védelmi és támadó műveletekre való felkészüléssel, beleértve a csapásmérő képességet, a légvédelmet és a rakétaelhárítást, a hadászati mozgékonyt, szállítást és logisztikát, a korai riasztást és felderítést. Kína 2011 januárjában tesztelte első lopakodó repülőgépeinek prototípusát. Megkezdtek a ballisztikus rakétavédelmi rendszerek kutatás-fejlesztését, és megtették az első lépéseket a légi és űrvédelmi rendszerek integrálására. A fejlesztések az egyszerre több cél leküzdésére alkalmas, hálózatközpontú, túlélőképes, robosztus elektronikai védelemmel ellátott rendszerek irányába mutatnak.

A haditengerészeti erők légvédelmi és vízfelszíni valamint tenger alatti hadviselő képessége növekszik. *Létrejött a hihető nukleáris elrettentés tengeri komponense.* Új támadó tengeralattjárókat, többcélú felszíni hadihajókat, negyedik generációs haditengerészeti repülőgépeket állítottak szolgálatba annak érdekében, hogy képessé váljanak a csendes-óceáni „első szigetlánc” előretolt térségében a légi fölény kivívására, és megakadályozzák külső erők beavatkozását egy esetleges Tajvan-körüli fegyveres konfliktusba. Folytatódik az egyéb, kétlaki hadviselést támogató harci és kiszolgáló felszíni hajók, valamint a JIN-osztályú ballisztikus nukleáris hadászati rakétahordozó tengeralattjárók (SSBN) rendszeresítése. Tengeri próbatatokon vesz részt a Kuznyecov-osztályú (korábban Varjag) repülőgép-hordozó.

A szárazföldi csapatok is jelentős korszerűsítésen esnek át. 2011 közepén *megkezdődött a moduláris összefegyvernemi dandár-szervezetre való áttérés.* A csapatrepülő erők új, hazai gyártású harci helikoptereket kaptak (Z-10), és nagy számban rendszeresítettek többcélú helikoptereket is. A különleges erőket felduzzasztották. Kétlaki hadviselésre alkalmas csapatszállító harcjárműveket állítottak szolgálatba. Fejlesztik a csapatlégvédelmet, és korszerűsítik a vezetési rendszereket.

A fegyveres erők összes haderőnemére nézve átfogóan kiépítik a C4ISR-rendszereket, ami a KNFH korszerűsítésének kulcselemét képezi, és megalapozza az *összhaderőnemi műveleti képességeket.*

Jelentős haladást értek el az űrhadviselési képességek terén, beleértve a megfigyelő, a felderítő, a navigációs, a meteorológiai és a kommunikációs műholdakat. 2012-re kiépül a Beidou (Compass) navigációs műhold-rendszer regionális (ázsiai) összetevője, amit 2020-ig globális rendszerré fejlesztenek. 2011. szeptemberben Kína űrállomás-modult juttatott földkörüli pályára. A műholdromból rakétákon kívül (amelyek képességeit 2007-ben demonstrálták), Kína rendelkezik az űreszközök zavaró, valamint lézer-, mikrohullámú és elektronikus hadviselési (kiber) fegyverekkel is.

Külön alcímet érdemeltek a Pentagon-jelentésben a kínai kiberhadviselési és hírszerzési képességek.⁴⁷ Ugyanakkor megállapítást nyert az is, hogy Kína jelentős diplomáciai erőfeszítéseket tesz annak érdekében, hogy az ENSZ keretei között nemzetközi normákat határozzanak meg ezen eszközök használatára.

2011. szeptemberben Kína és Oroszország Információbiztonsági Viselkedési Szabályokban állapodott meg, ami szerint a szerződésben részes kormányok szuverén jogokat gyakorolnak a kibertérben áramló információk áramlásának tekintetében. Kína egyelőre nem ismeri el, hogy a fegyveres konfliktusokra megállapított, létező nemzetközi szabályok a kibertérben is érvényesek lennének. Peking gondolkodásmódja azonban fokozatosan módosulhat, ahogy a kínai rendszerek egyre inkább szervesen összekapcsolódnak a globális hálózatokkal.

Összefoglaló következtetések

1. Kína felemelkedése képviseli a nemzetközi erőviszonyok átrendeződésének legmeghatározóbb összetevőjét.
2. A KKP közelmúltban véget ért XVIII. kongresszusa értelmezési támpontot szolgáltat Kína várható fejlődése, belső stabilitása, stratégiai prioritásai, nemzetközi helyzetének, pozícióinak alakulása és a nemzetközi biztonságra gyakorolt hatásai megítélésében.
3. Kína fejlesztési stratégiája a komplex módon értelmezett *össz nemzeti erő* (CNP) növelésére irányul, és abban a „puha” (intenzív) tényezőknek nagy jelentőséget tulajdonít. Kínának van tudományos igényű nemzeti fejlesztési stratégiája.
4. A kínai gazdasági–társadalmi–politikai rendszer egyedi megkülönböztető sajátossága nem a kommunista párt vezető szerepe, nem is az állami tulajdon döntő túlsúlya vagy, a nemzetgazdaság állami (kormányzati) irányítása, hanem ezek *összehangolása a többpárti együttműködéssel és a népi konzultáció rendszerével, a többféle tulajdonosi szerkezetben működő vállalatok együttműködésével és a piacgazdaság törvényszerűségeivel*. A kínai modell – egyedi jellegéből adódóan – nem lehet globális érvényességű (mint ahogy az amerikai vagy az európai sem).
5. A kulturális–civilizatorikus, azon belül nyelvi különbségek, vagyis a társadalmi infokommunikációs szimbólumrendszerek eltérő értelmezési mintái napjainkban az egyik (ha nem a legnagyobb) biztonságpolitikai kockázatot képezik, mivel a meg nem értésből fakadó félelmeken és a félelmet csökkenteni hivatott pszichológiai és társadalmi mechanizmusokon keresztül jelentősen hozzájárulnak az *ellenségkép* kialakításához és megszilárdításához.
6. Kína az *össz nemzeti erő*t tekintve a világ második legerősebb hatalma. A kínai gazdaság növekedése óhatatlanul maga után vonja a kínai katonai erő korszerűsítését is. A kínai fegyveres erők méretei és képességei fokozatosan összhangba kerülnek az ország nemzetközi gazdasági,

⁴⁷ A témáról lásd Rácz (2010)

politikai és kulturális befolyásának kiterjedésével. Mindez egyaránt képvisel lehetőségeket és kockázatokat.

7. Kína biztonságpolitikája a fejlődés kedvező külső és belső feltételeinek biztosítását célozza, azaz egyszerre igyekszik fenntartani a belső stabilitást és a békés nemzetközi környezetet; létfontosságúnak ítélt érdekei védelmére azonban Peking – végső esetben – kész katonai erőt is alkalmazni.
8. Az ország méreteivel, gazdasági fejlettségével és egyéb adottságaival, biztonsági környezetével összhangban lévő katonai erő – mint a *hiteles védelmi elkötelezettség* hordozója – békeidőben is fontos szerepet játszik az államok egyenjogú kapcsolataiban.
9. A nemzetközi kapcsolatok meghatározó eleme a kínai–amerikai viszony. Az Egyesült Államok figyelemmel kíséri a kínai változásokat és aktívan reagál azokra. Az USA hajlandó Kínával együttműködni a kölcsönös tisztelet és a kölcsönös előnyök alapján, de minden eshetőségre készen fenntartja katonai jelenlétét és beavatkozó képességét az ázsiai–csendes-óceáni térségben. Washington tudomásul veszi, hogy előbb-utóbb Kína lesz a világ legnagyobb nemzetgazdasága, de ragaszkodik az USA technológiai és katonai elsőségéhez és az arra alapozott nemzetközi befolyásához.

FELHASZNÁLT IRODALOM

a) Könyvek, folyóirat-cikkek:

- Campbell, Tim (2012): Nation faces challenges as clean energy leader. in China Daily, 2012.11.09.
- Cao-Su (2000): Hanzi xingyi fenxi cidian. (A kínai írásjegyek értelmező szótára), Peking, China Daily, 2010. 03. 08.
- Fényes Imre (1971): Modern fizikai kisenciklopédia, Gondolat, Budapest
- Gordon G. Chang (2001, 2012): The Coming Collapse of China. Random House, New York
- Gray, John (2008): A shattering moment in America's fall from power. The Observer, 2008. szeptember 28.
- Hu Jun (2012): „Zhongguo moshi” de shizhi he tedian. (A „kínai modell” természete és különlegessége) Qiushi, 2012. 11. 12.
- Hutton, Will (2007): New China. New Crisis. The Observer. 2007. január 7.
- Hwang, Karl (2008): New Thinking in Measuring National Power. University of Ljubjana
- Inotai–Juhász (2009): A változó Kína. Akadémiai Kiadó, Budapest
- Inotai–Juhász (2010): Kína és a válság. Akadémiai Kiadó, Budapest
- Kumar Satish (2011): India's National Security: Annual Review. Knowledge Worldhouse, New Delhi
- McCargar, James (1993): A titkos háború. Európa, Budapest
- Military and Security Developments Involving the People's Republic of China. (2012), Office of the Secretary of Defense, Washington
- Móczár József (1987): Gazdaságirányítás és tervezés japán módra. KJK, Budapest

Mori, Aki (2007): Rich Country, Strong Armed Forces? The Sources of China's Comprehensive National Power. RCHSS Newsletter (N38) 19–48. o.

Ohmae, Kenichi (2002): Response to Chinese Challenge. The Korea Herald, Szöul

Rácz Lajos (2007): A kínai össznemzeti erő növekedésének hatása... ZMNE doktori (PhD) értekezés, Budapest

Rácz Lajos (2009): Milyen erős az Európai Unió Kínából nézve? KBH Szakmai Szemle, 2009/2. 73–87.o.

Rácz Lajos (2010): A kínai-amerikai kapcsolatok 2009 elején – magyar szemmel. in: Inotai–Juhász (2010), 41–118. o.

Rácz Lajos (2010): Információs hadviselés, nem csak kínai módra. in Nemzet és Biztonság, 2010. január, 57–66. o.

Rácz Lajos (2012): Kína és az EU: perspektíva és méretarány a kölcsönös leképezésben. a Külügyi Szemle részére készült kézirat, Budapest

Ramo, Joshua Cooper (2004): The Beijing Consensus. The Foreign Policy Centre, London,

Tálas Barna (2011): Mi a kínai modell? In: Inotai-Juhász (2011): Stratégiai kutatások 2009-2010: Kína belső viszonyai. (Stratégiai kutatások 2009–2010: Kína belső helyzete). Budapest, MTA VKI – MEH, 2011, pp. 297–332.

Yan Xuetong (2006): The Rise of China and its Power Status. Chinese Journal of International Politics, Vol. 1, 2006, pp. 5–33.

Zhang-Zhou (2001): Mingtian women anquan ma? (Biztonságos-e a holnap?) Zhejiang Renmin Chubanshe (Zhejiang tartomány népi kiadója)

Zhou Hong (2012): Ouzhou fazhan baogao. (Annual Development Report of Europe), Social Sciences Academic Press (China), Peking

b) Egyéb források:

2007. évi CI. törvény

China's Energy Policy 2012, Information Office of the State Council, 2012. október 24.

<http://chinascope.org/main/content/view/5024/81>

<http://www.globalsecurity.org/military/world/china/cv.htm>

http://www.qstheory.cn/gj/gjsdfx/201211/t20121107_192335.htm

<http://chinascope.org/main/content/view/5020/81>

<http://www.youtube.com/watch?v=AgcZl5d635U&feature=related>

Népszabadság Online: Küszöbön az újabb hidegháború? 2008. szeptember 23. <http://www.nol.hu/metazin/cikk/508004/>

Resolution of the Eighteenth National Congress of the Communist Party of China on the Report of its Seventeenth Central Committee adopted at the Eighteenth National Congress of the Communist Party of China on Nov 14, 2012; Xinhua, 2012. 11. 14.

Wallerstein, Emmanuel (2010. 02. 18.): Az USA, Európa és Oroszország stratégiai alternatívái. előadás a ZMNE-n

Xinhua (English.news.cn)